

IMPACTUL TEHNOLOGIILOR DIGITALE ASUPRA ACTIVITĂȚILOR PROFESIONIȘTILOR ÎN DREPT ȘI A MEDIATORILOR AUTORIZAȚI

Iurie MIHALACHE

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: mihalacheiurie@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-7474-7487>

Constantin MIHALESCU

Doctorand, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: constantin_mihalescu@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-8762-0311>

Digitalizarea sistemului public și, implicit, a sistemului de justiție a fost accelerată de apariția virusului COVID-19. Profesioniștii în drept - judecători, procurori, avocați, consilieri juridici, executori judecătorești, mediatori, etc., au profitat din plin de această facilitate oferită de instrumentul digitalizării. Potrivit acordului cu privire la textul proiectului de concluzii a Consiliului privind „Accesul la justiție – valorificarea oportunităților oferite de digitalizare” din cadrul reuniunii sale din 7 octombrie 2020, „utilizarea instrumentelor de inteligență artificială nu trebuie să aducă atingere competenței decizionale a judecătorilor sau independenței judiciare. O hotărâre judecătorească trebuie să fie luată întotdeauna de o ființă umană și nu poate fi delegată unui instrument de inteligență artificială”. Considerăm, astfel spus, că cel care interpretează un text de lege trebuie să aibă o abordare echilibrată pentru a nu depăși limitele, iar legea trebuie interpretată atât în litera, cât și în spiritul ei. Pentru a fi capabil să interpreteze legea în spiritul său, acea persoană trebuie să aibă o adevărată educație civică care integrează o multitudine de discipline. Evoluția învățământului actual tinde să creeze mai degrabă indivizi lipsiți de o adevărată educație civică, ceea ce ar conduce, implicit, și la instruirea unor indivizi incapabili să acorde atenția cuvenită spiritului unui act juridic. Dezavantajați la acest capitol vor fi în general avocații și mediatorii, întrucât aceștia au de rezolvat situații în care se confruntă cu o doză mare de subiectivism.

Cuvinte-cheie: digitalizare, conflict, litigiu, legea medierii, mediere penală, mediere comercială, mediere familială.

THE IMPACT OF DIGITAL TECHNOLOGIES ON THE ACTIVITIES OF LAW PROFESSIONALS AND AUTHORIZED MEDIATORS

The digitalization of the public system and, implicitly, of the justice system have been accelerated by the appearance of the Covid-19 virus. Legal professionals: judges, prosecutors, lawyers, legal advisers, bailiffs, mediators, etc., took full advantage of this facility offered by the digitalization tool. According to the agreement on the text of the Council's conclusions draft regarding “Access to justice - capitalizing on the opportunities offered by digitalization” considering the reunion on 7th October 2020, the use of artificial intelligence tools should not affect the decision-making power of judges, nor the judicial independence. A legal decision must always be carried out by a human being and cannot be delegated to an artificial

intelligence instrument”. We consider, thus, that the person who interprets a text of law must have a balanced approach, so as not to exceed the limits, and the law must be interpreted both in the letter and in its spirit. In order to be able to interpret the law in its spirit, that person must possess a true civic education integrating a multitude of disciplines. The evolution of current education tends to rather create individuals lacking a real civic education, fact which would lead, implicitly, to the training of individuals unable to pay due attention to the spirit of a legal act. Disadvantaged in this regard will be lawyers and mediators, in general, as they have to deal with situations involving a high dose of subjectivism.

Keywords: digitalization, conflict, litigation, mediation law, criminal mediation, commercial mediation, family mediation.

L’IMPACT DES TECHNOLOGIES NUMÉRIQUES SUR LES ACTIVITÉS DES PROFESSIONNELS DU DROIT ET DES MÉDIATEURS AGRÉÉS

La numérisation du système public et, implicitement, de la justice a été accélérée par l’émergence du virus Covid-19. Professionnels du droit - juges, procureurs, avocats, conseillers juridiques, huissiers de justice, médiateurs, etc., ont profité pleinement de cette facilité offerte par l’outil de numérisation. Selon l’accord sur le texte du projet de conclusions du conseil sur “l’accès à la justice – tirer le meilleur parti des opportunités offertes par la numérisation” lors de sa réunion du 7 octobre 2020, “l’utilisation d’outils d’intelligence artificielle ne devrait pas porter atteinte à la compétence décisionnelle des juges ou à l’indépendance judiciaire. Une décision de justice doit toujours être prise par un être humain et ne peut être déléguée à un outil d’intelligence artificielle”. Nous considérons, ainsi dit, que celui qui interprète un texte de loi doit avoir une approche équilibrée pour ne pas dépasser les limites, et la loi doit être interprétée à la fois dans la lettre et dans l’esprit de celle-ci. Pour pouvoir interpréter la loi dans son esprit, cette personne doit avoir une véritable éducation civique qui intègre une multitude de disciplines. L’évolution de l’éducation actuelle tend à créer plutôt des individus dépourvus d’une véritable éducation civique, ce qui conduirait implicitement à la formation d’individus incapables de prêter attention à l’esprit d’un acte juridique. Les avocats et les médiateurs seront généralement désavantagés à cet égard, car ils doivent résoudre des situations dans lesquelles ils sont confrontés à une forte dose de subjectivisme.

Mots-clés: numérisation, conflit, litige, droit de la médiation, médiation pénale, médiation commerciale, médiation familiale.

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЮРИСТОВ И УПОЛНОМОЧЕННЫХ ПОСРЕДНИКОВ

Внедрение цифровых технологий в государственной системе и, косвенно, в системе правосудия ускорилось с появлением вируса COVID-19. Профессионалы в области права – судьи, прокуроры, адвокаты, юристы-консультанты, судебные приставы, посредники в полной мере воспользовались этой возможностью, предлагаемой инструментом цифровизации. Согласно тексту проекта выводов Совета «Доступ к правосудию – использование возможностей цифровизации», утвержденном на заседании 7 октября 2020 г., решение суда всегда должно приниматься человеком и не может быть делегировано инструменту искусственного интеллекта». Мы считаем, таким образом, что тот, кто толкует текст закона, должен иметь взвешенный подход, чтобы не выйти за рамки, и закон должен быть истолкован как по букве, так и по духу. Чтобы иметь возможность интерпретировать закон в своем духе, человек должен иметь настоящее образование, объединяющее множество дисциплин. Эволюция современного образования имеет тенденцию создавать людей без реального гражданского образования, что косвенно ведет к обучению лиц, неспособных уделять должное внимание духу правового акта. В невыгодном положении в этом отношении окажутся юристы и медиаторы в целом, поскольку им приходится иметь дело с ситуациями, в которых они сталкиваются с высокой дозой субъективизма.

Ключевые слова: цифровизация, конфликт, судебное разбирательство, медиационное право, уголовное посредничество, коммерческое посредничество, семейное посредничество.

Introducere

Apariția pandemiei COVID-19 a dezvăluit nevoia acută de soluții digitale în sistemul public punând presiune pe acele instituții publice care nu au ținut pasul cu tehnologia. În contextul dat, sistemele judiciare din România și Republica Moldova s-au văzut nevoite să accelereze digitalizarea pentru îmbunătățirea și eficientizarea sistemului.

În prezent, principalele progrese în sensul digitalizării sistemelor judiciare din România și Republica Moldova provin din utilizarea semnăturii electronice, transmiterea cererilor către instanțe în format electronic, studiarea online a dosarelor și chiar a unor ședințe ale instanțelor derulate online.

Justițiabilii pot beneficia astfel de un nou instrument care le leagă identitatea reală de cea electronică. Unele instanțe, începând cu sfârșitul anului 2019 au implementate deja aplicația care permite justițiabililor să beneficieze de facilitatea dosarului electronic. Prin această aplicație un justițiabil poate să vizualizeze și să descarce în format electronic acte din dosarul format la instanță, să programeze online studiul dosarului sau chiar să participe la anumite cauze prin videoconferință. Spre exemplu, conform Deciziei ÎCCJ nr. 520/2019 [21], în România, la nivelul sistemului juridic, s-a recurs la transmiterea prin e-mail a cererilor de chemare în judecată, a altor cereri sau acte către instanțe, dacă sunt însoțite de semnătură electronică.

De regulă, profesioniștii în drept, casele mari de avocatură care au în derulare litigii de amploare, folosesc, mai nou, tehnologiile IT de tip e-Discovery care pot fi folosite pentru a analiza și revizui sute de mii de documente și e-mailuri pentru a pregăti probe pentru instanță într-un timp foarte scurt. Astfel de probe devin o necesitate, mai ales în cadrul litigiilor penale sau ca urmare a investigațiilor din partea Consiliului Concurenței, DNA, DIICOT etc. Aceste servicii pot fi folosite și în litigii de natură comercia-

lă, civilă, arbitraje, medieri, etc., în general pentru a identifica, organiza și revizui probe relevante pentru aceste litigii.

La nivel European, în cadrul reuniunii sale din 7 octombrie 2020 [5], COREPER (*Committee of the Permanent Representatives of the Governments of the Member States to the European Union – Comitetul Reprezentanților Guvernelor Statelor Membre din Uniunea Europeană*) a ajuns la un acord cu privire la textul proiectului de concluzii ale Consiliului privind „Accesul la justiție – valorificarea oportunităților oferite de digitalizare”.

Concluziile Consiliului „Accesul la justiție - valorificarea oportunităților oferite de digitalizare” se fundamentează pe faptul că “utilizarea instrumentelor de inteligență artificială are potențialul de a îmbunătăți funcționarea sistemelor de justiție în beneficiul cetățenilor și al întreprinderilor prin asistarea judecătorilor și a personalului din justiție în cadrul activităților lor, prin accelerarea procedurilor judiciare și prin sprijinirea îmbunătățirii comparabilității, a coerenței și, în ultimă instanță, a calității deciziilor judiciare”.

În același timp se subliniază faptul că “utilizarea instrumentelor de inteligență artificială nu trebuie să aducă atingere competenței decizionale a judecătorilor sau independenței judiciare. O hotărâre judecătorească trebuie să fie luată întotdeauna de o ființă umană și nu poate fi delegată unui instrument de inteligență artificială”, iar “aplicarea inteligenței artificiale în sectorul justiției poate conține, de asemenea, riscul de a perpetua și, eventual, de a accentua discriminarea existentă, inclusiv stereotipurile, prejudecățile sau inegalitățile structurale, și de a permite denaturarea sau opacitatea luării deciziilor și, astfel, poate avea ca rezultat încălcarea drepturilor fundamentale, cum ar fi demnitatea umană, dreptul la libertate, nediscriminarea, protecția vieții private și a datelor, precum și dreptul la un proces echitabil”.

În România, în baza Planului Național de Redresare și Reziliență (PNRR) [14], pag. 48, s-a aprobat “*Digitalizarea Ministerului Justiției, a instituțiilor subordonate, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor de judecată, a Curții Constituționale, a Ministerului Public, respectiv a unităților de parchet*”, iar în Republica Moldova acest proces a fost implementat cu succes în instanțele pilot potrivit Portalului informativ privind sectorul justiției.

Recent, Președintele Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) din România a dispus, potrivit publicației Wall-Street.ro [22], lansarea portalului **ReJust**, o aplicație concepută și dezvoltată pentru a permite cetățenilor și profesioniștilor dreptului accesul gratuit și mult mai facil la hotărârile judecătorești pronunțate de judecătorii, tribunale și curți de apel și lansează invitația de a accesa aplicația și de a transmite sugestii de îmbunătățire, în vederea definitivării proiectului. La dezvoltarea aplicației s-a avut în vedere respectarea tuturor hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii referitoare la publicarea jurisprudenței în format anonimizat și la exceptarea de la publicare a hotărârilor pronunțate în dosarele având caracter confidențial. Aplicația se actualizează zilnic, astfel încât cele mai noi soluții vor putea fi accesate în timp util.

Portalul **ReJust** a fost prezentat membrilor Consiliului Superior al Magistraturii și, în acord cu buna cooperare interinstituțională, președinților Uniunii Naționale a Barourilor din România și Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România, precum și directorului Institutului Național al Magistraturii.”, iar potrivit *site*-ului clujust.ro [18], CSM mai “propune să se emită copii legalizate ale hotărârilor judecătorești prin aplicații informatice, cu semnătura electronică extinsă a instanței”.

Cum era de așteptat, față de aceste noi oportunități oferite de digitalizare, profesioniștii în drept au opinii și păreri diferite. Majoritatea profesioniștilor în drept aplaudă aceste îmbunătățiri și consideră că în

acest mod se poate face o importantă economie de timp. În schimb alți profesioniști în drept, de regulă din generația veche, consideră că digitalizarea excesivă a actului de justiție va conduce la o deteriorare calitativă a acestuia din considerentul că judecătorul nu va mai fi tentat să analizeze pricina cu obiectivitate sau să o analizeze corect și din perspectiva spiritului legii.

Corpul mediatorilor autorizați, considerați profesioniști în drept, atât din România, cât și din Republica Moldova, catalogați ca prestatori de activități juridice potrivit Cod CAEN 6910 – România [3] și Cod CAEM – 2 – 7523 – Republica Moldova [4], vor trebui să se adapteze și ei noii realități.

Fiind o instituție relativ nouă, înființată în România prin Legea nr.196/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator [11], iar în Republica Moldova, inițial, prin Legea nr.134 -XVI/2007 cu privire la mediere [12], abrogată apoi prin Legea nr. 137/2015 cu privire la mediere [13], instituția medierii nu este încă pe deplin consolidată, iar digitalizarea, din această perspectivă, constituie o provocare suplimentară.

Consolidarea instituției medierii, mai ales în acest context internațional, în care digitalizarea este inherentă, devine o necesitate obiectivă stringentă. Îmbucurător este faptul că în România și în Republica Moldova tinerii au posibilitatea să învețe și să-și dezvolte aptitudini privind folosirea calculatorului, însă revine și legiuitorului o obligație imensă, adică aceea de a crea un cadru legal de învățare adecvat acestui scop.

Într-un viitor apropiat, odată ce progresul științific se va instala ireversibil în toată lumea civilizată și relațiile umane vor cunoaște o dezvoltare fără precedent, caz în care se vor ivi o sumedenie de oportunități care vor crea inevitabil și litigii, pretabile medierii, de mai mică sau mai mare complexitate.

În această situație, instituția medierii, atât din România, cât și din Republica Moldova, trebuie să fie

pregătită cu mediatori autorizați capabili să opereze și prin intermediul digitalizării și să gestioneze astfel de conflicte.

Metodologia de cercetare folosită

Pornind de la o abordare retrospectivă, istorică a domeniului cercetat, articolul oferă posibilitatea înțelegerii importanței digitalizării actului de justiție, a facilitării accesului la actul de justiție, a lacunelor și capcanelor ascunse în acest instrument, precum și a importanței folosirii acestui instrument de către profesioniștii în drept din care fac parte și mediatorii autorizați.

Totodată, articolul creionează perspectivele digitalizării și ajută la însușirea fundamentelor teoretice ale instituției medierii și aplicabilitatea practică a acestor cunoștințe teoretice obținute.

Medierea fiind instituție juridică reglementată prin norme de drept are ca substitut aceleași metode de aplicare la cunoașterea și acțiunea juridică cu a oricărei ramuri de drept. Astfel, au fost utilizate în studiul instrumentului digitalizării și a instituției medierii aceleași metode uzitate în studiul dreptului.

Instituția medierii, ca și dreptul, prin natura și destinația sa este un fenomen cu multe și profunde conexiuni și interferențe sociale și umane. De aceea, digitalizarea ajută la cercetarea instituției medierii și își va extinde în mod necesar sfera de cunoaștere și aprofundare și asupra unor zone de interferență în care un loc important îl ocupa practica medierii în toată complexitatea sa, scopul și finalitatea procesului de mediere.

Cercetarea fenomenului medierii, parte a cercetării fenomenului juridic, se realizează prin folosirea aceluiași metode utilizate în studiul dreptului: metode generale și metode concrete.

În prezentul demers științific am utilizat cu preponderență metodele generale, precum: metoda generalizării și abstractizării, metoda logică, metoda istorică, metoda comparației, metoda sociologică,

metoda analizei sistemice și metoda prospectivă sau de prognozare.

Controverse legate de viitorul digitalizării instanțelor și a impactului asupra activității profesiilor juridice

Pentru motivele expuse anterior, majoritatea profesioniștilor în drept salută demersul digitalizării instanțelor, însă mulți profesioniști ai dreptului consideră că digitalizarea excesivă va duce la o corodare a solemnității, prestigiului, credibilității, creatibilității, aprecierii, siguranței și respectului actului de justiție.

Astfel, unii avocați consideră că digitalizarea excesivă va conduce la știrbirea prestigiului lor profesional, pledoariile acestora putând fi sacrificate, iar impactul emoțional provocat de aceste pledoarii în situația în care acestea vor fi prezentate online, prin videoconferință, etc., nu va mai fi cel scontat. Aceștia mai consideră că impactul va fi asemănător celui avut asupra elevilor și studenților în cadrul cursurilor ținute online.

Totodată, aceștia consideră că unii judecători, din comoditate, vor fi predispuși la plafonare, iar datorită numărului imens de dosare care trebuie soluționate într-un interval scurt de timp se va apela la procedura copy-paste, sacrificându-se astfel individualitatea unei motivări particulare [21].

O astfel de speță [20] în care se sesizează acest aspect a fost motivată și de ÎCCJ a României, prin Decizia nr. 5399/2020. Motivarea instanței supreme este fără echivoc, și se dezvăluie după cum urmează: *Cu titlu preliminar, Înalta Curte a constatat că în speță, considerentele hotărârii recurate reprezintă o redare fidelă a unor paragrafe din întâmpinarea depusă de către pârâta Curtea de Conturi în fața instanței de fond, concluziile raportului de expertiză, răspunsul expertului la obiecțiuni și obiecțiunile la raportul de expertiză. Exemplificând acest aspect, se constată că; primul paragraf din motivarea instanței*

de fond a fost preluat din întâmpinarea pârâtei, de la fila x din vol. III al dosarului de fond, ultimul paragraf; paragrafele 3-9 de la pagina 10 a hotărârii recurate au fost preluate de la fila x a vol. III, respectiv din aceeași întâmpinare; paragrafele 10-11 de la pagina 10 a hotărârii recurate au fost preluate de la fila x a întâmpinării Curții de Conturi; ultimul paragraf al paginii 10 și primele patru paragrafe din pagina 11 a sentinței reprezintă o redare fidelă a unor paragrafe de la fila x din întâmpinarea pârâtei; paragrafele 5 și 6 ale paginii 11 din hotărâre sunt preluate de la fila x; paragrafele 7 și 8 de la pagina 11 din hotărâre sunt preluate din răspunsul expertului la obiecțiuni; ultimul paragraf de pe pagina 11 a hotărârii este redat din obiecțiunile la raportul de expertiză; paragraful 3 din pagina 12 a hotărârii este redat din întâmpinarea de la fila x din vol. III al dosarului de fond.

Prin urmare, Înalta Curte constată că în considerentele sentinței recurate nu se regăsesc argumente proprii care să susțină soluția pronunțată. Cu alte cuvinte, hotărârea recurată nu cuprinde elementele logico-juridice ce au condus instanța la soluția pronunțată și care să facă posibilă exercitarea controlului judecătoresc.

Motivarea hotărârii judecătorești, respectiv a soluțiilor pronunțate, trebuie realizată într-o manieră clară și coerentă, fiind indispensabilă pentru exercitarea controlului judiciar de către instanța ierarhic superioară și constituie o garanție împotriva arbitrarului pentru părțile în proces, întrucât le furnizează dovada, pe de o parte, că solicitările și mijloacele lor de apărare au fost serios examinate de instanță, dar și că soluțiile adoptate de către instanțele judecătorești se întemeiază pe un raționament logico-juridic menit să confere certitudinea că instanța a pronunțat o soluție justă, în raport cu împrejurările de fapt ale cauzei și temeiurile de drept aplicabile.

Întrucât legiuitorul prevede cu titlu imperativ obligația motivării hotărârilor judecătorești într-un

mod care să corespundă exigențelor Convenției Europene a Drepturilor Omului și care să facă posibil controlul de legalitate a hotărârii recurate de către instanța de recurs, Înalta Curte constată că, pentru respectarea principiului dublului grad de jurisdicție și asigurarea tuturor garanțiilor procesuale pe care judecata în primă instanță le conferă părților, se impune casarea sentinței atacate și trimiterea cauzei spre rejudecare aceleiași instanțe.

În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut constant în jurisprudența sa că “dreptul la un proces echitabil nu poate trece drept efectiv, decât dacă cererile și observațiile părților sunt cu adevărat studiate adică examinate de către tribunalul sesizat”, iar art. 6 din Convenția Europeană impune în sarcina instanței obligația de a proceda la o analiză efectivă a mijloacelor, argumentelor și propunerilor de dovezi ale părților, în raport cu normele de drept aplicabile, pentru a da posibilitatea instanței de control judiciar să verifice legalitatea și temeinicia hotărârii pronunțate în primă instanță și pentru a crea premisele unui recurs efectiv la care partea are dreptul. Or, preluarea aproape integrală în considerentele hotărârii recurate a argumentelor din întâmpinarea depusă în fața instanței de fond, raportul de expertiză, obiecțiunile la raport și răspunsul expertului la aceste obiecțiuni, fără prezentarea considerentelor logice și juridice ce au fundamentat soluția din dispozitivul hotărârii, nu poate fi considerată că răspunde cerinței privind motivarea soluțiilor pronunțate de către instanțele judecătorești.

Pentru considerentele expuse, Înalta Curte admite recursul declarat de Agenția Națională pentru Zootehnie împotriva sentinței civile nr. 2947 din 14 iulie 2017 pronunțate de Curtea de Apel București, va casa sentința recurată și va trimite cauza spre rejudecare aceleiași instanțe.

Profesorul Gheorghe Piperea este și mai tranșant în privința digitalizării instanței. Într-un interviu

acordat ziarului Bursa [17], reputatul profesor și avocat susține că: „*Nu sunt pentru digitalizarea justiției, întrucât nu vreau să fiu judecat de o aplicație sau de un algoritm, ci de un om supus greșelii. Dacă lăsăm aplicațiile să facă munca juristului, nici de legi, nici de jurisprudențe, nici de magistrați sau avocați nu vom mai avea nevoie în viitorul apropiat, iar omul va fi transformat într-un avatar al său, levitând somnambul într-o matrice digital controlată de „inteligențe artificiale”.*”

Considerăm că în contextul actual caracterizat printr-o inflație de acte normative cu care se confruntă societatea, profesionistul în drept este singurul care poate desluși hățișul legislativ, iar cetățeanul, oricât de diligent și informat ar fi în urmărirea întregului proces legislativ la un moment dat, nu ar reuși fără ajutor specializat să se descurce.

Puternica dezvoltare economică și socială a societății contemporane, interdependența dintre state și culturi diferite, încercarea evitării conflictelor de orice natură, colaborarea și coordonarea acțiunilor (de exemplu, gestionarea pandemiei Covid-19), a necesitat și necesită un volum uriaș de legiferări interne și internaționale pentru întreaga paletă de domenii existente în viața socială.

În acest context, instrumentul numit digitalizare devine indispensabil și obligatoriu. Nu ne mai permitem să ne întoarcem în trecut și să acționăm ca în evul mediu când în arealul geografic românesc, timp de sute de ani, dreptul românesc medieval era un drept cutumiar denumit de istorici și „*dreptul pământului*”.

În acea perioadă disputele civile erau rezolvate de înțelepții satului cunoscuți ca „*oamenii buni și bătrâni*”, întrucât aceștea aveau aceeași concepție cu privire la binele social, iar acești *oamenii buni și bătrâni* erau tocmai aceia care prin comportamentul lor întruneau calitățile corespunzătoare și, de aceea, erau chemați să aprecieze conduita semenilor lor. Aceștia judecau după o colecție de tradiții și proceduri care astăzi ar părea „*pitorești*” și/sau interesante.

Este suficient să ne amintim de jurământul cu brazda în cap, mărturia cu fierul încins în mâini (ordalii) și ierarhizarea credibilității martorilor sau meșterilor. Acest tip de drept cutumiar este definit prin dictonul latin „*opinion juris sive necessitatis*”, ceea ce se traduce prin *opinia legală este echivalentă cu necesitatea*, adică este egală cu legea scrisă.

Problema fundamentală a societății românești de astăzi este problema morală. Crizele sanitare, economice și sociale nu au făcut decât să dezvăluie profunzimea acestei crize morale. În acest context, ne raliem opiniei profesorului Gheorghe Piperea care s-a expus că suferim de sindromul inversării valorilor și, mult mai grav, de reacția auto-imună la valorile adevărate, cum ar fi onestitatea, bunătatea, altruismul și solidaritatea față de familie, casă, neam, viitor. Este suficient să deschidem televizorul și vom constata adevărul crunt a celor afirmate. Pe acest fundament moral este foarte greu să mai reconstruiești încredere și înțelegere.

Revenind la Decizia nr. 5399/2020 motivată de ÎCCJ a României, constatăm că această hotărâre judecătorească are „*autoritate de lucru interpretat*”, această interpretare fiind obligatorie *erga omnes* pentru celelalte instanțe de judecată. Așadar, astfel de hotărâri sunt cele pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție (ÎCCJ) în soluționarea recursurilor în interesul legii, hotărârile prelabile pronunțate de ÎCCJ cu privire la dezlegarea unor probleme de drept, hotărârile Curții Constituționale și hotărârile interpretative ale Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) [6]. Hotărârile CJUE au autoritate de lucru interpretat asupra tuturor instituțiilor publice și instanțelor de judecată din statele membre.

Interpretarea unei norme juridice este una dintre cele mai importante activități ale practicienilor dreptului, fiind necesară pentru a stabili dacă o normă juridică se aplică la un caz anume și, în situația în care norma este aplicabilă, interpretarea normei juridice este necesară pentru a stabili modalitatea efectivă în

care se aplică respectiva normă. Așadar, norma juridică se interpretează, *în litera și spiritual ei*, pentru a se aplica la un caz dat.

Exemplificativ, vinovăția este definită de doctrina penală ca fiind atitudinea psihică a persoanei care, săvârșind cu voință neconstrânsă o faptă ce prezintă pericol social, a avut, în momentul executării, reprezentarea faptei și a urmărilor socialmente periculoase ale acesteia sau, deși a avut reprezentarea faptei și a urmărilor, a avut posibilitatea reală, subiectivă a acestei reprezentări [1, p. 91].

Pentru a determina vinovăția unei persoane trebuie luați în considerare și o multitudine de factori subiectivi, iar recunoscând dependența actelor de conduită ale omului, prin urmare și a celor infracționale, de psihicul acestuia, de particularitățile sale individuale, psihologia concepe psihicul omului nu ca un ansamblu de însușiri psihologice imuabile, ci ca un produs al condițiilor de existență și educație, astfel spus, ca fiind determinat el însuși din punct de vedere social [8, p. 177].

Nu în ultimul rând, cel care interpretează un text de lege trebuie să aibă o abordare echilibrată pentru a nu depăși limitele. Deși practicianul dreptului beneficiază astăzi de libertate în cercetarea științifică a dreptului, legea fiind interpretată atât în litera, cât și în spiritul ei [10], libertatea cu privire la interpretarea normei juridice este doar o față a unei monede. Cealaltă față a monedei este responsabilitatea unei interpretări rezonabile, interpretare care poate rezulta dintr-un cumul de factori, printre care bunul-simț, flerul, iscusința, logica, raționamentul juridic, pregătirea metodologică, eficiența metodei/metodelor folosite în interpretarea normei juridice.

„*Spiritul legii*”, e ceva imaterial, invizibil, existând numai în imaginația oamenilor, face ca, citind același text de lege, fiecare să-l perceapă, să-l interpreteze și să-l aplice conform înțelegerii sale, ajungându-se frecvent în situația ca, în același text de lege, o persoană să vadă un spirit, iar o altă persoană

să vadă un alt spirit. „*Limba dă forma felului în care gândim și ne determină la ce să ne gândim*”. (Benjamin Lee Whorf). Orice neajuns dintr-o prevedere legală „*în litera legii*” (care nu este reglementată de litera ei) obligă, pe cel care trebuie să o aplice, să apeleze la „*spiritul legii*”.

La „*spiritul*” legii trebuie să se apeleze numai atunci când cel care aplică legea întâlnește o prevedere (din legea respectivă) care nu este reglementată de litera ei, adică numai în cazul prevederilor legale insuficient reglementate, neclare, confuze, susceptibile de interpretări diferite, chiar contradictorii [10].

Viața a oferit și ne oferă cazuri frecvente în care, în interpretarea și în aplicarea aceleiași prevederi legale, în rezolvarea aceleiași spețe, „*spiritul legii*” a fost aplicat diferit, uneori chiar total diferit, cu bună știință sau din eroare, lucru imposibil de stabilit, de la un judecător la altul.

Susținem că interpretarea unei norme juridice este o artă bazată pe cunoaștere științifică, logică și intuiție. Deși există multiple instrumente de interpretare, libertatea și curajul juristului în interpretarea normei juridice implică responsabilitatea unei interpretări științifice echilibrate, în litera, în spiritul legii și în context.

Digitalizarea excesivă ar putea aduce atingere asupra conceptului de *litera și spiritul legii*, în sensul că practicienii dreptului și nu numai vor fi tentați să abandoneze puțin câte puțin din *spiritul legii*. Dacă digitalizarea și tehnologizarea excesivă vor genera ajungerea la o educație axată preponderant pe un palier îngust, pentru ca individul să obțină performanță exclusiv numai într-un anumit segment social, de regulă în cadrul unei corporații, fără ca individul să aibă o idee pertinentă despre imaginea de ansamblu a fenomenului social atunci, acest tip de educație nu va conduce în final decât la mutilarea caracterului unui astfel de individ.

Un astfel de individ educat să fie concentrat doar pe performanța dintr-o nișă a unui domeniu, va fi un

individ handicapat social care va înceta cu siguranță să aibă alte preocupări, ar avea dificultăți în a descoperi frumusețea spiritului unui act juridic și nu ar reuși să se bucure pe deplin când ar descoperi diverse minunății ale vieții sociale.

O cauză a acestui efect, potrivit profesorului și economistului John Charalambakis, la conferința “*Do we raise a generation without perspective?*”, organizată sub auspiciile “Free Market Road Show 2021” [2], este faptul că “guvernele lumii nu își educă cetățenii. Școlile, fie că sunt școli primare, licee sau chiar universități, nu educă ci mai degrabă antrenează (dresează) elevii sau studenții. Aceasta este o tragedie, pentru că dacă eșuezi în procesul de educație și te concentrezi mai degrabă pe anumite discipline punctuale, efectele pentru economie, pentru societate și pentru democrație sunt dezastruoase”.

În opinia profesorului Charalambakis, “sistemul de învățământ de stat a ajuns să promoveze mai degrabă forme de activism, decât educația adevărată. Acest lucru pleacă, conform profesorului, și de la faptul că elevii și mai ales studenții nu sunt învățați să gândească, prin predarea unor categorii ample de materii. Din păcate, astăzi activismul se deghizează în sistem de educație. Deci în loc să educăm o persoană, mai degrabă o distrugem, pregătind, de fapt, un robot să îndeplinească anumite sarcini punctuale, specifice. O adevărată educație civică integrează o multitudine de discipline. De la științe politice la religie, de la literatură la economie. Totul trebuie predat în așa fel încât studentul să poată integra noțiunile din aceste discipline și să devină astfel un om cu gândirea liberă (*engl. freethinker*), capabil să ia decizii”.

Aceste interferențe asupra mentalităților oamenilor sunt generate, potrivit fostului președinte american Abraham Lincoln, asasinat în anul 1865, de către elita financiar-bancară [20]. Acesta concluziona că: „puterea banilor vânează națiunea pe timp de pace și conspiră împotriva ei în vremuri de adversitate.

Băncile sunt mai despotice decât o monarhie, mai insolente decât autocrația, mai egoiste decât birocracia. Acestea îi consideră inamici publici pe toți ei care îi pun la îndoială metodele care aduc lumină asupra crimelor lor”.

Impactul digitalizării asupra activității mediatorilor autorizați

În calitate de practicieni ai dreptului și mediatorii autorizați au aceleași obiecțiuni în privința digitalizării ca și ceilalți practicieni ai dreptului. Mediatorii care activează în soluționarea litigiilor comerciale pot profita din plin de avantajele digitalizării datorită caracterului particular al acestor litigii.

În legislația românească este legiferat doar stilul de mediere facilitativ denumit de literatura de specialitate, *mediere facilitativă*, și care presupune o anumită abilitate a mediatorului de a ghida părțile, prin intermediul procesului de comunicare, ca să se concentreze pe propriile opinii, abținându-se, totodată, în a-și exprima opinia cu privire la un anumit acord încheiat între părți [16].

În cazul în care mediatorul abordează stilul de mediere evaluativ, considerat a fi cel mai performant stil de abordare a procesului de mediere, și în care prestația mediatorului se apropie ca substanță de rolul judecătorului într-un litigiu soluționat de instanța statală [9], instrumentul digitalizării este esențial datorită numărului uriaș de date care necesită a fi analizate.

După cum putem constata, rolul unui mediator într-un litigiu comercial, în care comunicarea părților nu se rezumă doar la aspecte de ordin subiectiv de comunicare ci, trebuie să dezbată probleme punctuale, de contabilitate, de marketing, de studiu de piață, de previziune, de expertiză, curs valutar, asociați, dividende, acționari, parteneri de afaceri, fond de comerț etc., putem presupune că reducerea rolului mediatorului doar la facilitarea dialogului, nu este suficient.

În schimb, în cazul medierilor în care se întâlnesc elemente de ordin subiectiv, cum ar fi mediile în litigiile de familie, al medierii penale, al relațiilor de muncă, al protecției consumatorului, etc., avem de-a face cu o multitudine de factori subiectivi, digitalizarea are o mai mică însemnătate, folosindu-se doar în cazuri limitate și de cele mai multe ori cu acordul părților.

Digitalizarea și consolidarea instituției medierii, mai ales în acest context internațional, devine o necesitate obiectivă stringentă. Îmbucurător este faptul că tinerii din România și Republica Moldova au posibilitatea să învețe și să-și dezvolte și ei aceste aptitudini digitale, însă revine și legiuitorului o obligație imensă de a crea un cadru legal adecvat acestui scop.

Într-un viitor apropiat, odată ce progresul științific se va instala ireversibil în toată lumea civilizată și digitalizarea va cunoaște o dezvoltare fără precedent, caz în care se vor ivi o sumedenie de noi oportunități, și mediatorii se vor confrunța cu aceleași probleme ca și în cazul celorlalți profesioniști în drept.

Concluzii

Generalizând cele relatate în prezentul demers științific, considerăm că digitalizarea nu ar trebui să influențeze calitatea activităților practicienilor în drept și, implicit, calitatea actului de justiție. Aceasta ar trebui să contribuie decisiv la decongestionarea instanțelor de judecată de multitudinea de dosare aflate pe rol. Justițiabilii nu ar mai trebui să fie nevoiți să aștepte ani în șir o soluție dată de instanță, timp în care, chiar dacă ar avea câștig de cauză, așteptările lor nu s-ar mai realiza.

O atenție deosebită ar trebui acordată protejării componentei *spiritului* actului juridic, fără de care s-ar periclita unul sau mai multe din principiile fundamentale ale dreptului.

Referințe bibliografice

1. Boroș Alexandru, *Drept penal – Partea generală*, Ediția a II-a, Ed. ALL BECK, București, p.91, ISBN 973-655-037-0, 352 p
2. Charalambakis John - Conferința “ *Do we raise a generation without perspective?*”, https://www.economica.net/do-we-raise-a-generation-without-perspective-specialisti-cunoscuti-din-mediul-academic-raspund-online-pe-17-iunie-la-intrebari-esentiale-despre-viitorul-copiilor-nostri_517077.html (accesat 15.12.2021).
3. Cod CAEN 6910 – România, <https://www.coduri-caen.ro/6910-activitati-juridice> (accesat 15.12.2021).
4. Cod CAEM – 2 – 7523 – Republica Moldova – <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=385> (accesat 15.12.2021).
5. Comitetul Reprezentanților Guvernelor Statelor Membre din Uniunea Europeană - <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2020/10/13/digital-justice-council-adopts-conclusions-on-digitalisation-to-improve-access-to-justice/> (accesat 15.12.2021).
6. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, <https://legalup.ro/izvoarele-de-drept-este-jurisprudenta-izvor-de-drept-in-romania/> (accesat 15.12.2021).
7. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție din România, pronunțată la 07.03.2019, Secția I civilă, dosar nr. 520/2019, sursa: www.csj.ro
8. IACOBUȚĂ, Ioan. *Criminologie*. Junimea: Iași, 2002, p. 177, ISBN 973-37-0693-0, p.380
9. James Paula. *The Divorce Mediation Handbook: Everything You Need to Know*, John Wiley & Sons, Inc., Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1997.
10. Lăcrița N. G., *Legea trebuie interpretată și aplicată atât în litera, cât și în spiritual ei*, juridice.ro, 18.02.2021.
11. Legea nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator (România), publicată în Monitorul Oficial al României, 2006, nr.441.
12. Legea R.M. nr.134/2007 cu privire la mediere, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.188-191 (Abrogată).
13. Legea R.M. nr.137/2015 cu privire la mediere, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.224-233.

14. Planului Național de Redresare și Reziliență – <https://mfc.gov.ro/wp-content/uploads/2020/11/587f2474d66bdf5f222009242d23f292.pdf> (accesat 15.12.2021).

15. Portalului informativ privind sectorul justiției, <https://www.justitietransparenta.md/digitalizarea-justitiei-raportarea-statistica-electronica-implementata-cu-succes-instantele-pilot/> (accesat 15.12.2021).

16. RISKIN, L.L. *Understanding mediators, orientations, strategies and techniques: A grid for the perplexed*, Harvard Negotiation Law Review, nr.1, 1996.

17. <https://www.bursa.ro/dike-supliment-dedicat-activitatii-de-drept-cerem-stoparea-experimentelor-sanitare-si-genetice-asupra-omului-si-oprirea-tehnologiei-arnmesager-82059444?fbclid=IwAR0HxiPldkAD5GAJmy->

[LyTbHnt17fgqRaPPsNDh4ws-IJYjAbmXP4R_FOLIA](https://www.bursa.ro/dike-supliment-dedicat-activitatii-de-drept-cerem-stoparea-experimentelor-sanitare-si-genetice-asupra-omului-si-oprirea-tehnologiei-arnmesager-82059444?fbclid=IwAR0HxiPldkAD5GAJmy-LyTbHnt17fgqRaPPsNDh4ws-IJYjAbmXP4R_FOLIA) (accesat 14.12.2021).

18. <https://www.clujjust.ro/> (accesat 15.12.2021).

19. <https://riseearth.org/> (accesat 12.12.2021).

20. <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=180161> (accesat 15.12.2021).

21. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție din România, pronunțată la 21.10.2020, Secția de Contencios Administrativ și Fiscal, dosar nr. 5399/2020, sursa: www.csj.ro.

22. <https://www.wall-street.ro/articol/Legal-Business/279269/a-fost-lansata-aplicatia-prin-care-pot-fi-accesate-hotararile-instantelor-de-justitie.html?fbclid=IwAR1jSFMEWqhOdDxoKX8VNuYbP71CNAibeHPFdF0mGvCbPdBzZAslGalQwqA> (accesat 12.12.2021).

